

Lidská tvorba je odrazem tvorby Boží

S teologem a spolupracovníkem KT PAVLEM HOŠKEM jsme se zastavili nad jeho nejnovější knihou, věnovanou slavnému anglickému spisovateli

Johnu Ronaldu Reuelu Tolkienovi a jeho kultovnímu dílu *Pán Prstenů*.

Proč přidávat další životopis J. R. R. Tolkiena k těm, které už byly sepsány? V čem chce vaše kniha být jiná?

Tolkienovu tvorbu obestírá určité tajemství. Podle řady průzkumů je *Pán prstenů* nejvlivnějším literárním dílem dvacátého století. Proč zrovna *Pán prstenů*? To je klíčová otázka mojí knížky: proč právě tato kniha, o které její autor prohlašuje, že je to „bytostně katolické dílo“? Jak je možné, že ve století, ve kterém tolik lidí opustilo církve a ztratilo víru, zvítězila v srdcích čtenářů kniha, jejímž autorem je hluboce zbožný katolík?

Zaměřil jsem se na vztah mezi Tolkienovou vírou a jeho literární tvorbou. A ten je fascinující. Tolkien od dětství miloval atmosféru mše, často ministroval, denně chodil do kostela. Poté, co osiřel, byl jeho poručníkem a „druhým otcem“ dobrosrdečný kněz P. Francis Morgan. Tolkienova představitost byla od

nejútlejšího mládí utvářena symbolikou katolické liturgie a svátků církevního roku. Právě z této imaginace vyrostlo nejvlivnější literární dílo 20. století.

Přesto jde v Pánovi prstenů o literární svět plný čarodějů, elfů, kouzelných předmětů. Jak to jde s katolickou vírou dohromady?

Tolkien ve svém díle nevyslovuje věroučná tvrzení. Jeho víra je v něm přítomna jinak, „mezi řádky“. Je to osobitá kvalita, která jeho tvorbou prostupuje a vyzařuje z ní. Podle Tolkiena není úkolem umělce jinotajně vyjádření pravověrné nauky. Umělec je povolán k tomu, aby na lidské úrovni pokračoval v zázraku stvoření: lidská tvorba je odrazem Boží tvorby, spisovatel má podle Tolkiena napodobovat nebeského Stvořitele. Má tvořit slovem a povolávat k bytí nové světy – takové, jako je Tolkienova Středozem (fiktivní svět, kde se *Pán prstenů* odehrává – pozn. red.).

V tomto procesu ale není místo pro nahodilé či svévolné nápady. Tolkien nevěřil v originalitu za každou cenu. Fantazie umělce je podle něj především nástroj vnímání. Spisovatel svůj příběhový svět spíš objevuje, než vymýšlí. Tolkien tedy své čaroděje, elfy a prsteny nevymyslel, on je potkal, našel a objevil na výpravách do Středozemě.

V knize pracujete s teologickou terminologií, dostáváte se dokonce k Tolkienově eschatologii. Jak ta vypadá?

V Tolkienově díle hraje klíčovou roli dějinné drama boje mezi Dobrem a Zlem. A také rozhodující „eschatologická“ otázka, jak tento boj

nakonec dopadne. Pro Tolkiena šlo o velmi osobní zápas: dopadlo na něj několik těžkých ran osudu. Nejprve mu zemřel otec, potom maminka, jeho nejbližší přátelé padli na bojištích první světové války. Největší hrůzy této války zakusil na vlastní kůži v zákopech bitvy na Sommě. Celý život zápasil s pocity smutku a zmaru. I proto ho fascinoval vznešený pesimismus a tragické hrdinství pohanských bájí. Ale zároveň nacházel útěchu v křesťanské naději, v důvěře v konečné vítězství Dobra. Věřil, že stopy této naděje lze najít ve všech dobrých pohádkách. Je to podle něj všudypřítomná „ozvěna věčného evangelia“.

Jsou Hobit, Pán prstenů, Silmarillion čtení jen pro mládež, nebo v Tolkienově díle mohou objevovat stále nové vrstvy lidé všeho věku?

Hobit je psán pro děti. Tolkien byl svědomitý tatínek a skvělý vypravěč, příběhy z *Hobita* poprvé zazněly nad postýlkami jeho ratolesť. *Pán prstenů* ale jako kniha pro děti nebyl zamýšlen, o *Silmarillionu* nemluvě. Příběhy, ve kterých vystupují pohádkové postavy jako elfové, skřeti, čarodějové a trpaslíci, nejsou podle autora určeny žádné konkrétní věkové skupině. Pohádková říše nabízí čtenářům zkušenost očarování a úžasu. Je pravda, že dospělí už často nedokážou žasnout, ale to je podle Tolkiena vlastně velmi smutné. Jeden z kýchých účinků pohádkové říše na mysl čtenáře je podle něj právě uzdravující návrat k dětskému okouzlení.

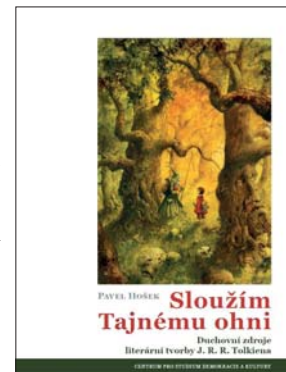
Mohou nám tyto knihy posloužit i jako průvodci křesťanským životem?

Rozhodně ano. Pokud jako čtenáři vstupujeme do Tolkienova světa, pokud mu dovolíme, aby byl naším průvodcem po cestách Středozemě, pokud s hrdiny jeho příběhů prožíváme nebezpečná dobrodružství, nevracíme se z takových výprav stejní. Tolkien byl přesvědčen, že náležitě utkaný příběhový svět působí jako opravdová „Čarovaná říše“: ten, kdo se v něm ocitne, zakusí vnitřní proměnu.

Tisíce čtenářů se shodují na tom, že právě to se s nimi při četbě *Pána prstenů* děje. Cítí se proměněni, jakoby očištěni. I proto čtou tuto knihu opakovaně. Dávno vědí, jak to dopadne, ale vracejí se k ní znovu a znovu, neboť se chtějí ještě jednou ocitnout ve zvláštním prostředí Středozemě.

Myslím, že se v této věci opět dotýkáme osobitého tajemství Tolkienova díla. Možná nám napoví jeho slavná báseň *Mythopoeia* – v ní Tolkien prozrazuje, že nejhlubším pramenem umělecké tvorby je podle jeho přesvědčení Světlo, přicházející shůry.

(sch)

Pavel Hošek: *Sloužím Tajnému ohni. Duchovní zdroje literární tvorby J. R. R. Tolkiena (CDK 2020)*